

2 Karaktärisering av kyrkoanläggningen

2.1 Kyrkomiljön

Kyrkan är belägen i Bladåkers centralbygd som utgörs av en sluten dalgång, rik på fornlämningar och präglad av herrgårdarna Norrgarn och Rungarn. Mitt i den flacka dalgången ligger kyrkan som omges av en, delvis bevarad, medeltida bogårdsmur. Öster om kyrkogården står klockstapeln och i närheten ligger ett flertal välbevarade, gamla byggnader, däribland två f.d. skolhus. Det äldsta av skolhusen användes före 1800-talets mitt som sockenstuga. Kyrkomiljön som helhet är mycket välbevarad och kan sägas vara opåverkad av senare tiders förändringar.

2.2 Kyrkan

Bladåkers kyrka antas ha föregåtts av en äldre träkyrka på samma plats. Den nuvarande kyrkan är byggd under slutet av medeltiden, omkring år 1500. Den är uppförd som en rektangulär salkyrka med skalmurar i gråsten som har inslag av tegel i gavelröstena. Sakristian i norr har ansetts vara äldre och tros ursprungligen ha hört till en äldre träkyrka. Vapenhuset i söder är byggt strax efter kyrkans uppförande, i början av 1500-talet. Kyrkan välvdes redan från början med tegelribbvalv. Sakristian har ett ursprungligt tunnvalv.

Fasaderna stod från början oputsade med sina jämnt huggna, släta stenytter fogade med kalkbruk. På vapenhusets vind kan en del av den ursprungliga, oputsade sydfasaden iakttagas. Sedan åtminstone 1800-talets början har yttermurarna varit spritputsade. Putsen är dock ojämn och delar av murstenarna är blottlagda. Tidigare har också ett äldre putsskikt dokumenterats. Det har varit en tunn slätputs i vitt och försedd med målade röda streck som funnits före spritputsen. Kyrkan har branta sadeltak, täckta med sinuskurrigerad, galvaniserad plåt målade i svart. I öster finns ett ursprungligt tvådelat korfönster med omfattning i tegel. Övriga fönster till långhuset har stora, rundbågiga öppningar med spröjsade träbågar. Vid det östra fönstret på sydsidan syns delar av omfattningen till ett ursprungligt fönster. Västra gaveln har ett mindre, kvadriskt fönster ovanpå det stora, rundbågiga. Ingången till vapenhuset är försedd med en ursprunglig, tjärad träport med dekorativa smidesbeslag. Vapenhuset har golv av tegel. Väggar och valv är putsade och vitkalkade. Fragment av målningar finns på östra väggen där även en liten nisch finns.

Kyrkorummet täcks av putsade ribbvalv, varav de två östra har formen av stjärnvalv med rikt förgrenat ribbmönster. Väggar och valv är försedda med målningar från 1623, vilka togs fram vid en restaurering som ägde rum 1926. I mittgången och koret ligger det golv av vita kalkstensplattor från 1926. Långhuset upptas till större delen av slutna bänkkvarter vars gavlar, dörrar och bänkskärmar härrör från 1729 och som är marmorerade i gråblått med röda inslag. Gavlar och skärmar är dekorerade med träpilastrar. De främsta bänkarna har målade adelsvapen på dörrspeglarna. Även i koret står det slutna bänkar mot söder och norr. Altarringen från 1770-talet har bevarat en ålderdomlig blå marmorering. Altaret är murat och vitputsat. Ovanför altaret hänger en tavla av korsfästelsen med en rikt utsirad, förgylld ram. Tavlan är målade och skänkt av Anna Maria Ehrenstrahl år 1698. I koret finns ett nyttillverkat dopstall i trä liksom en ny ambo.

Predikstolen från år 1709 är belägen på södra sidan. Den är marmorerad i grått och korgens fyllningar har förgylld, snidad dekor. Läktaren i väster byggdes 1842 samtidigt som en ny orgel, tillverkad av J. L. Larsson i Ystad, kom på plats. Orgelfasaden har en tidstypisk, nyklassicistisk form.

På norra väggen hänger två stora begravningsvapen nära dörren till sakristian. Dessutom finns ett flertal mindre vapen och anvapen i kyrkan. I norr finns även ett medeltida inventarium, ett Mariaskåp som är ett svenskt arbete från omkring år 1500.

2.3 Kyrkogården

Bladåkers kyrkogård utvidgades söderut omkring 1860. Den omges av en kallmurad gråstensmur. Kring den gamla delen av kyrkogården i norr ligger en bogårdsmur på samma plats som den medeltida muren. Muren ska vara ombyggd på 1750-talet men delar av den ursprungliga muren kan finnas kvar, eftersom den bitvis har en murad kärna med bruk. Den medeltida stigluckan är bevarad i norra murlängan. Stigluckan är putsad och avfärgad i guldockra. Taket är täckt med modern trapetskorrugerad plåt. Gavelröstena är försedda med vita blinderingsnischer. Stigluckan har ett murat och putsat kryssribbvalv i portgången. Fram till omkring 1860 fanns i södra muren ytterligare en medeltida stiglucka, vilken då revs. Vidare finns en ingång i östra muren. Nära den ingången ligger kyrkans elcentral i ett källarliknande, lågt skjul i sluttningen utanför muren.

Kyrkogården är försedd med en trädkrans av lövträd. Gravkvarteren är grästäckta och gångarna är grustäckta. Endast en enda grusgrav finns kvar. Endast ett fåtal gravar från 1900-talets början och 1800-talet finns bevarade.

2.4 Klockstapeln

Klockstapeln står vid landsvägen en liten bit öster om kyrkogården. Den uppfördes år 1748 och har en välbevarad träkonstruktion. Bottenvåningen har en korsformig plan med inåtlutande, spånklädda väggar. Övriga väggar är klädda med faluröd panel. Tornkroppen avslutas upptill av en vitmålad taklist. På taket står en lanternin med faluröd panel, inramad av vita listverk, och försedd med svarta ljudluckor. Lanterninen täcks av en svängd, plåtklädd takhuv och avslutas uppåt av ett kors.

2.5 Bårhus

Öster om kyrkogården ligger ett bårhus med spritputsade, ockragula fasader. Huset har dubbeldörr med diagonalrutigt mönstrad panel. I gavelröstet finns en blinderingsnisch i form av ett vitputsat kors. Taket är ett brant sadeltak täckt med korrugerad, svartmålad plåt. Byggnadsår har ej kunnat beläggas.

2.5 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Bladåker har en ålderdomlig kyrkomiljö till synes opåverkad av senare tiders förändringar. Miljön har också karaktären av sockencentrum med gammalt skolhus och en f.d. sockenstuga.

Kyrkogården har bevarat en medeltida stiglucka, i norra muren, som är av stor betydelse för upplevelsen av kyrkogården. Kyrkan har i mycket hög grad behållit sin ursprungliga karaktär från byggnadstiden omkring år 1500. Invändigt präglas kyrkorummet av sina medeltida ribbvalv och sina valv- och väggmålningar från 1623 samt av sin välbevarade fasta inredning som till största delen är från 1700-talet. Kyrkan uppvisar en hög grad av patina och ålderdomlighet och äger stora stämningmässiga värden.

Att särskilt tänka på vid användning och förvaltning av kyrkoanläggningen och byggnaderna

- * Bladåker uppvisar en ålderdomlig kyrkomiljö till synes opåverkad av senare tiders förändringar och har därför stora kulturhistoriska värden.
- * Kyrkogården har en välbevarad ursprunglig stiglucka från omkring år 1500 som har stora kulturhistoriska värden och en oskattbar betydelse för kyrkomiljön.
- * Klockstapeln, byggd 1748, är välbevarad och har en stor betydelse för den ålderdomliga kyrkomiljön samt ett stort byggnadsteknikhistoriskt värde som exempel på 1700-talets träbyggande.
- * Kyrkobyggnaden är mycket välbevarad i sitt ursprungliga skick och har aldrig genomgått några stora om- eller tillbyggnader. Detta ger byggnaden ett mycket stort byggnadshistoriskt och kulturhistoriskt värde.
- * Kyrkorummet är dekorerat med valv- och väggmålningar från 1623 till skillnad från de flesta andra upplandskyrkor som har 1400-talsmålningar. Målningarna är välbevarade och har ett stort konsthistoriskt värde samt måste betraktas som omistliga för rumsupplevelsen.
- * Den fasta inredningen i kyrkan har en ålderdomlig karaktär med mycket patina och är av omistlig betydelse för upplevelsen av kyrkorummet.

2.6 Källor, litteratur och övriga uppgifter

Bygd att vårda, kulturminnesvårdsprogram för Uppsala län 4: Kulturmijöer i Uppsala kommun, Uppsala 1984.

Ericks, Malte och Wilcke-Lindqvist, Inger, *Bladåkers kyrka, Sveriges kyrkor Uppland, Band III, häfte 3*. Stockholm 1953.

Uppland, landskapets kyrkor, forskningsprojektet sockenkyrkorna, Stockholm 2004.

Wilcke-Lindqvist, Inger: *Bladåkers kyrka. Upplands kyrkor 27*, andra upplagan reviderad av B. I. Kilström, Uppsala 1983.

Upplandsmuseet, handlingar i topografiska arkivet.

Kyrkan sedd från den utvidgade delen av kyrkogården i söder som har stora outnyttjade gräsytor.

Kyrkans östra gavel har bevarat ett ursprungligt tvådelat fönster. Stenmurens struktur är synlig genom putsen.

Väggar och valv målades 1623. Målningssviten är ovanlig, eftersom nästan alla andra kyrkmålningar i Uppland tillkom under senmedeltiden.

Den fasta inredningen härrör från 1700-talet, till exempel bänkarna, och 1800-talet, såsom orgeln och orgelläktaren.

Klockstapeln är byggd 1748 och ligger vid vägskälet en liten bit öster om kyrkogården. I bakgrunden skymtar den f.d. sockenstugan och skolbyggnaden.

I norra bogårdsmuren finns en ursprunglig stiglucka från omkring år 1500 bevarad.